

НЕМАТЕРІАЛЬНІ РЕСУРСИ В РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ КОРПОРАЦІЙ

© 2017 СТАДНИК В. В., МУКОМЕЛА-МИХАЛЕЦЬ В. О.

УДК 330.1

Стадник В. В., Мукомела-Михалець В. О. Нематеріальні ресурси в реалізації стратегії розвитку промислових корпорацій

Виокремлено переваги корпорацій з позицій їх здатності акумулювати ресурси для свого розвитку. З урахуванням особливостей глобального економічного простору актуалізовано проблему ефективного використання нематеріальних ресурсів (НМР) промислових корпорацій. Структуровано ресурсний потенціал підприємства і виділено в ньому місце нематеріальних ресурсів, у тому числі – за їх основними складовими. Аргументовано, що їх розвиток має здійснюватися для забезпечення реалізації конкурентних стратегій різного типу за принципами взаємодоповнення та емерджентності. Дано авторське тлумачення ресурсної та ринкової синергії в контексті корпоративної стратегії. Проаналізовано активність вітчизняних суб'єктів інноваційної діяльності у створенні об'єктів промислової власності. Доведено, що існуючі тенденції не є сприятливими для реалізації конкурентних стратегій, заснованих на інноваційній монополії. Підкреслено, що вирішення даної проблеми потребує розвитку НМР за усіма їх видами, що дасть змогу створити в компанії організаційний простір з високими варіативними можливостями щодо комбінування ресурсів і процесів та сприятиме досягненню ресурсної та ринкової синергії.

Ключові слова: нематеріальні ресурси, конкурентні стратегії, розвиток, промислові корпорації, ресурсна синергія, ринкова синергія, емерджентність.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 15.

Стадник Валентина Василівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту, Хмельницький національний університет (вул. Інститутська, 11, Хмельницький, 29016, Україна)

E-mail: stadnyk_v_v@ukr.net

Мукомела-Михалець Вікторія Олегівна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіки, менеджменту та адміністрування, Хмельницький національний університет (вул. Інститутська, 11, Хмельницький, 29016, Україна)

E-mail: vmukomela@ukr.net

УДК 330.1

UDC 330.1

Стадник В. В., Мукомела-Михалець В. О. Нематериальные ресурсы в реализации стратегии развития промышленных корпораций

Подчеркнуты преимущества корпораций с точки зрения способности аккумулировать ресурсы для своего развития. С учетом тенденций глобализации актуализирована проблема эффективного использования нематериальных ресурсов промышленных корпораций. Структурирован ресурсный потенциал промышленного предприятия с выделением в нем нематериальных ресурсов (НМР), в том числе – по основным составляющим. Аргументировано, что их развитие должно осуществляться для реализации конкурентных стратегий разных типов и исходя из принципов взаимодополнения и эмерджентности. Дано авторское толкование ресурсной и рыночной синергии в контексте корпоративной стратегии. Проанализирована активность отечественных субъектов инновационной деятельности в создании объектов промышленной собственности, на основе чего сделан вывод, что существующие тенденции в промышленном секторе являются неблагоприятными для реализации компаниями конкурентных стратегий, основанных на инновационной монополии. Подчеркнуто, что решение данной проблемы требует согласованного развития всей совокупности НМР, что создаст в компании организационное пространство с высокими вариативными возможностями в комбинировании ресурсов и процессов, способствующее достижению ресурсной и рыночной синергии.

Ключевые слова: нематериальные ресурсы, конкурентные стратегии, промышленные корпорации, ресурсная синергия, рыночная синергия.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Библ.:** 15.

Стадник Валентина Васильевна – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры менеджмента, Хмельницкий национальный университет (ул. Институтская, 11, Хмельницкий, 29016, Украина)

E-mail: stadnyk_v_v@ukr.net

Мукомела-Михалець Вікторія Олегівна – кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры экономики, менеджмента и администрирования, Хмельницкий национальный университет (ул. Институтская, 11, Хмельницкий, 29016, Украина)

E-mail: vmukomela@ukr.net

Stadnyk V. V., Mukomela-Mikhalets V. O. The Intangible Resources in the Implementation of the Industrial Corporate Development Strategy

The advantages of corporations in terms of the ability to accumulate resources for their development have been emphasized. In the light of the globalization tendencies, the issue of efficient use of the intangible resources of industrial corporations has been actualized. The resource potential of an industrial enterprise with the allocation of intangible resources (IR) has been structured, including the main components. It has been reasoned that their development should be carried out for the implementation of different types of competitive strategies and in accordance with the principles of complementarity and emergence. An authors' own interpretation of both the resource and market synergies in the context of the corporate strategy has been provided. Activities of domestic actors of innovation activity in the creation of industrial property has been analyzed, leading to the conclusion that existing tendencies in the industrial sector are unfavorable for companies to pursue competitive strategies, based on innovative monopoly. It has been underlined that solution to this problem requires the concerted development of the totality of IR, which will create an organizational space within the company with the high variation capacities in the combination of resources and processes, contributing to the achievement of resource and market synergies.

Keywords: intangible resources, competitive strategies, industrial corporations, resource synergy, market synergy.

Fig.: 2. **Tbl.:** 1. **Bibl.:** 15.

Stadnyk Valentyna V. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Management, Khmelnytsky National University (11 Instytutska Str., Khmelnytskyi, 29016, Ukraine)

E-mail: stadnyk_v_v@ukr.net

Mukomela-Mikhalets Viktoriya O. – PhD (Economics), Senior Lecturer of the Department of Economics, Management and Administration, Khmelnytsky National University (11 Instytutska Str., Khmelnytskyi, 29016, Ukraine)

E-mail: vmukomela@ukr.net

Досвід становлення національних господарств країн із розвинутою ринковою економікою показує, що основним структурним елементом таких економік є великі корпорації. Завдяки їх функціонуванню стало можливим прискорення темпів зростання валового національного доходу, проведення активної соціальної політики, накопичення достатнього капіталу для розвитку НТП і здійснення технологічного стрибка, що забезпечило провідні позиції цих країн у світовому економічному просторі.

В умовах глобалізації все більшого розмаху набуває діяльність промислових корпорацій, які виходять за межі національних економік, пропонуючи на ринках інших країн товари стандартної якості з більш конкурентними цінами і виштовхуючи внаслідок цього із внутрішніх ринків національних виробників. Протистояти їх тиску за зростання відкритості ринків і відсутності протекціоністського захисту на рівні державних інституцій можна лише активною роботою з ринком – своєчасно виявляючи тенденції розвитку споживчих потреб і пропонуючи інноваційні способи їх задоволення, матеріалізовані в продукцію і технології. Це завдання першочергової важливості для вітчизняних промислових підприємств, багато з яких внаслідок подій останніх років втратили основні ринки збуту і нині вимушені шукати (а краще, створювати) для себе нові ринкові ніші. Успішність цього пошуку значною мірою залежить від того, що саме закладатимуть вони в основу своїх конкурентних стратегій і наскільки стійкими можуть бути сформовані конкурентні переваги відносно дій провідних конкурентів.

Очевидно, що в умовах значної щільності та водночас мінливості ринків ключову роль у забезпеченні стійкості конкурентних переваг будь-яких суб'єктів господарювання відіграють нематеріальні ресурси (особливо об'єкти промислової власності), завдяки яким можна досягти інноваційної монополії та тим самим збільшити бар'єри входження на ринок конкурентів. Ці ж ресурси дають змогу оперативно змінювати структуру бізнес-процесів промислових підприємств – відповідно до нових запитів чи вимог ринку. З огляду на важливість цих завдань для сучасних суб'єктів господарювання в середовищі науковців і практиків приділяється значна увага управлінню нематеріальними ресурсами (нематеріальними активами).

Зокрема, питання ефективного використання нематеріальних ресурсів (НМР) з метою нарощування конкурентних переваг і ринкової вартості суб'єктів господарювання є предметом наукового інтересу таких учених, як Г. Коломієць, О. Меленцова, Д. Кондратенко, В. Оснадчук, Е. Щетиніна, І. Булеев та ін. [1–3]. Багато науковців розглядають НМР як основу для створення нематеріальних активів (НМА) підприємств, які підтверджені охоронними документами та обліковуються в їх балансі. Це бачимо, наприклад, у роботах Г. Бескоти [4], І. Старко [5], В. Диби [6] та ін. [7]. Основне питання в цих дослідженнях – як здійснити вірну оцінку НМА з огляду на особливості вітчизняної системи обліку. Проте, на наш погляд, не менш важливо розглядати НМР (і НМА) з позицій їх основного призначення – як

основу стратегічного вибору конкурентних стратегій. У тому числі – через формування нових напрямів розвитку суб'єкта господарювання завдяки закладеній у НМР принциповій інноваційності процесу чи продукту, яка може забезпечити інноваційну монополію.

Це видається особливо актуальним для вітчизняних промислових підприємств корпоративного сектора, які можуть використовувати можливості корпоративних відносин для акумулювання капіталу з метою розвитку нових напрямів діяльності. Це й визначило мету даного дослідження.

Мета статті – охарактеризувати особливості розвитку промислових корпорацій як організаційно-правової форми господарювання та розглянути потенціал нематеріальних ресурсів стосовно їх здатності забезпечити цей розвиток за різними конкурентними стратегіями.

Теоретико-методологічна основа управління корпораціями як суб'єктами ринку формувалася під впливом різних наукових шкіл – від неокласичного підходу в економічній теорії та до сучасних поглядів на управління корпораціями, які концептуально можна визначити як управління на основі балансування інтересів зацікавлених груп. У межах неокласичної економічної теорії найбільш відомими є трактування А. Маршаллом сутності корпорацій – як особливих організаційних форм об'єднання капіталу, які створюють сприятливі умови для розвитку великомасштабного виробництва, забезпечуючи при цьому значну економію ресурсів. Останнє А. Маршалл вважав надзвичайно великою перевагою корпорацій, яка давала їм змогу суттєво зменшувати вартість пропонованих ринку товарів, а значить – розширювати межі свого впливу на ринок, навіть вдаючись на період входження до політики демпінгування. Проте він також звернув увагу на те, що зростання корпорацій має свої межі, оскільки значною проблемою стає досягнення балансу інтересів акціонерів і менеджменту, вирішення якої потребує значних зусиль і не завжди виправданого компромісу [8, с. 295, 314–317].

Це балансування інтересів впливає з поведінки *homo economicus*, воно коливається навколо можливості максимізації доходів кожного учасника, чого, своєю чергою, можна досягти і мінімізацією загальних ризиків. З цих позицій приймаються і стратегічні рішення у сфері конкуренції і розвитку – або нарощувати виробничі потужності, мінімізуючи ціни продажу для захоплення більшої частки існуючого ринку (що простіше з погляду мінімізації ризиків неприйняття ринком), або ж розвивати нові конкурентні напрями, спираючись на ринкову новизну продуктів (що складніше, оскільки споживачів це треба переконати в більшій цінності нових продуктів порівняно з аналогами). Перший варіант потребує кількісних змін, другий – якісних, що й лежить в основі розвитку будь-якої економічної системи та порушує в ній рівновагу існуючих центрів впливу, що може викликати зростання опору змінам. Тому так важливо обґрунтовано підійти до формулювання стратегічних цілей промислової корпорації та вибору шляхів їх реалізації.

Розглядаючи розвиток будь-якого суб'єкта господарювання як детермінований сукупністю зовнішніх і внутрішніх чинників процес зміни його цілей і необхідних для їх досягнення ресурсів шляхом реалізації певних управлінських впливів з метою поліпшення його стану за обраними критеріями, при формуванні стратегії розвитку необхідно виходити із системного підходу. Це означає, що суб'єкт господарювання, як економічна система, в процесі розвитку має набути кращих адаптивних властивостей. А це може бути в тому разі, якщо зміни внутрішнього середовища сприятимуть зростанню ефекту синергії та емерджентності від взаємодії існуючих і оновлених (або доданих) елементів, при цьому система зберігає свою цілісність. Ці вимоги як ніякі інші стосуються саме промислових корпорацій, які зазвичай працюють у декількох стратегічних зонах господарювання (СЗГ), і елементи їх бізнес-процесів так чи інакше перетинаються. Важливо, щоб таких перетинів було якомога більше, що сприятиме кращому використанню ресурсного потенціалу корпорації.

Сучасні промислові корпорації мають бути більш гнучкими, ніж раніше, оскільки зовнішнє середовище в останні десятиліття суттєво змінило свої характеристики. Ринки все більше фрагментуються, споживчі сегменти стають все вужчими, а споживачі – все вибагливішими до характеристик продукції та все наполегливішими у відстоюванні своїх прав на її високу якість. Розвиток інформаційних технологій насичує принципово новими елементами виробничі системи, підвищуючи їх гнучкість і, водночас, пришвидшуючи моральне старіння та скорочуючи життєвий цикл існуючих зразків техніки і технології. Конкуренція проникає у всі сфери економічної діяльності, стає глобальною, охоплюючи як попит, так і пропозицію товарів і послуг і зумовлюючи потребу у формуванні нових підходів до розробки стратегії діяльності суб'єктів господарювання і розвитку ними конкурентних переваг у відповідному напрямі. З огляду на багатопрофільність більшості промислових корпорацій їх розвиток може бути багатовекторним, тобто, корпоративна стратегія може охоплювати різні за способом формування конкурентних переваг стратегії конкуренції. Однак у кожному разі успіх цих стратегій залежатиме від того, наскільки менеджмент корпорації буде здатним ефективно використати можливості кожної структурної одиниці для такого комбінування ресурсів і процесів, щоб забезпечити ефекти синергії (як ресурсної, так і ринкової) та емерджентності в розвитку корпорації як цілісної системи.

Ресурсна синергія корпоративної стратегії, на наш погляд, проявляється у зменшенні загального обсягу витрат на реалізацію сукупності конкурентних стратегій за усіма видами діяльності (бізнес-процесами), що здійснюються у СЗГ, порівняно з витратами на їх втілення відповідними структурними одиницями відокремлено. Це може досягатися через механізм інвестиційного ролінгу (ринкова віддача від реалізації певного проекту розвитку з меншими витратами часу на його втілення забезпечує фінансування іншого проекту, який є більш витратний за ресурсами і потребує тривалішого підготовчого періоду) [9, с. 231], або ж – через збільшен-

ня інтенсивності використання обладнання, яке функціонально забезпечує здійснення частини операцій за різними бізнес-процесами для різних СЗГ, при цьому характеристики цього обладнання відповідають типу конкурентних стратегій для цих СЗГ.

Ринкову синергію корпоративної стратегії пропонуємо оцінювати через збільшення обсягу реалізації продукції за рахунок одночасного (чи близького за часом) виведення на ринок взаємодоповнюваних споживчих цінностей, що продукуються в межах різних бізнес-процесів, або ж за рахунок індивідуалізації функціональних характеристик певного виду продукції для різних цільових груп споживачів.

Поняття «емерджентність» певною мірою близьке за змістом до поняття «синергія», однак якщо ефект синергії проявляється в підсиленні результату взаємодії елементів системи (позитивна синергія) порівняно з тим, що може бути досягнуто за рахунок їх відокремленого функціонування, то емерджентність підкреслює появу «нових властивостей системи внаслідок взаємодії цих елементів» [10].

Очевидно, що провідна роль у появі цих властивостей належить НМР. На *рис. 1* нами показано місце НМР у структурі ресурсів промислового підприємства (чи промислової корпорації), а також вплив НМР на розвиток його ресурсного потенціалу – як через індивідуальні компетенції працівників, так і завдяки організаційним технологіям, які вдосконалюють роботу зі споживачами, партнерами, іншими зацікавленими групами, у тому числі – працівниками підприємства (через організаційну культуру).

Як видно з *рис. 1*, вихідні НМР у процесі функціонування організації трансформуються, набуваючи ознак специфічності (з урахуванням специфіки бізнес-процесів) і, водночас, поповнюючись новими елементами, серед яких важливе місце займають створені знання, об'єктивовані у вигляді винаходів, промислових зразків і моделей, тобто – перетворені в нематеріальні активи. І саме вони можуть відіграти ключову роль у формуванні нового напрямку розвитку корпорації, забезпечуючи їй стійкі конкурентні переваги в разі юридичного оформлення права власності. З цих позицій проаналізуємо винахідницьку активність вітчизняних інноваторів, яка втілюється в об'єктах промислової власності (ОПВ). Відповідні дані наведено в *табл. 1*.

Як видно з наведених даних, заявок на реєстрацію принципово нових зразків промислової продукції, які можна було б кваліфікувати як винаходи, в останні три роки стає все менше, причому тенденція доволі стійка. Так, у 2014 р. було заявок на 10,8% менше, ніж у 2013 р., у 2015 р. – на 7,3%, у 2016 р. – на 8,9%. За аналогічної тенденції стосовно кількості заявок на корисні моделі та промислові зразки у 2014–2015 рр. у 2016 р. їх кількість зросла – відповідно на 10,8 і 10,6%. Беручи до уваги те, що на погіршення статистичних даних вплинули події на Півдні і Сході України, все ж можна зробити висновок, що винахідницька діяльність більшою мірою зосереджується на модифікації та вдосконаленні прототипів (корисні моделі), кількість яких вдвічі перевищує кількість

Рис. 1. НМР у розвитку ресурсного потенціалу промислової корпорації

Джерело: авторська розробка.

Таблиця 1

Надходження заявок на об'єкти промислової власності в Україні [11]

Об'єкти промислової власності	Кількість за роками, од.					2016 р. до 2015 р., %
	2012	2013	2014	2015	2016	
Усього	48585	53767	44146	47819	51559	107,8
Винаходи	4944	5418	4814	4495	4095	91,1
Корисні моделі	10229	10175	9384	8620	9557	110,8
Промислові зразки	1851	3778	2664	2080	2302	110,6
Знаки для товарів і послуг	31556	34393	27280	32621	35605	109,1

заявок на винаходи. А найбільша частка заявок (майже 70% від усієї кількості) належить товарним знакам; це непогано і свідчить про активність національних заявників у закріпленні своєї першості в роботі з ринком – стосовно пропонуваного на ньому як товарів, так і послуг, причому кількість заявок також зросла у 2015 р. – на 9,1%.

Найбільша кількість заявок, поданих національними заявниками у 2016 р., традиційно належить до напрямів «Хімія» і «Машинобудування» (21,5% і 21,9% відповідно); 15,3% заявок – до напрямку «Прилади». Серед заявок за напрямом «Машинобудування» переважають такі галузі: «Спеціальні машини» (23,1%), «Двигуни, насоси турбіни» (18,8%), «Металорізальні верстати» (14,7%), «Термічне виробництво та прилади» й «Транспорт» (майже 12,9% та 12,2%). За напрямом «Хімія» переважають галузі «Лікарські препарати» (18,5%), «Харчова хімія» (16,5%), «Матеріали, металургія» (15,2%) та «Хімічна сировина» (11,0%) [11].

Тобто, статистика засвідчує, що у 2016 р. відбулися позитивні зрушення у створенні об'єктів промислової власності – нематеріальні ресурси активніше втілюються в нематеріальні активи, і це може стати основою для розвитку промислових підприємств, у тому числі й кор-

поративного сектора національної економіки. Тим більше, що це вкрай необхідно для України, оскільки останні роки характеризуються стагнацією в промисловості. Вона, серед іншого, зумовлюється і недостатньою активністю вітчизняних виробників у виведенні на ринок нової продукції – частка інноваційної продукції з року в рік зменшується і у 2015 р. стала всього 1,4% (рис. 2).

Це неприпустимо мало для промисловості країни, яка прагне зайняти гідне місце у світовому економічному просторі, у тому числі – на ринках ЄС. І орієнтація переважно на збільшення обсягів вирощування продукції сільського господарства, як такого сектора національної економіки, що може бути основним джерелом експорту (а це декларується нині багатьма політиками), є вимушеним рішенням з позицій перспективи посилення конкурентоспроможності національної економіки. Необхідно більше уваги приділяти розвитку високотехнологічних секторів промисловості, і провідну роль у цьому мають відігравати промислові корпорації – з огляду на свою здатність акумулювати кошти для створення та виведення на ринок сучасних високотехнологічних виробів.

Рис. 2. Динаміка результатів інноваційної активності промислових підприємств України

Джерело: складено за [12; 13].

Разом з тим, як показують дані аналізу структури витрат на внутрішні НДР у загальній сукупності інноваційних витрат підприємства, за останні 10 років вони коливаються в межах всього 10–15% (лише у 2014 р. перевищили 22%). Переважним чином до інноваційних витрат відносять витрати на придбання машин та обладнання (від 60 до 80% у різні роки) [13]. Це висвітлює доволі неприглядну картину з використання інтелектуального потенціалу працівників на вітчизняних промислових підприємствах – усе менше зусиль (коштів) витрачається на створення тих НМР, які можуть бути втілені у НМА і стати основою формування стійких конкурентних переваг і конкурентних стратегій, результатом яких могло би бути створення і захоплення нових ринкових ніш. Як показують дані про створення ОПВ, основну активність у цій царині проявляють наукові та освітні установи (університети) [11] – на відміну від західних країн, де промислові корпорації здійснюють власні дослідження, спираючись на які, можуть створювати для себе нові ринкові ніші. До того ж, технологічне оновлення вітчизняних підприємств не здійснюється на принципово новій основі, і це не дає їм змоги випередити конкурентів у тій частині створення споживчої цінності, яка формується в технологічному процесі, забезпечуючи його ресурсоощадність і багатофункціональність.

Найбільшу активність вітчизняні виробники проявляють у секторі харчової промисловості (особливо у створенні нових сортів кондитерських виробів) і фармацевтики [11]. У високотехнологічних галузях, де отримання позитивних результатів потребує високої інженерної та винахідницької кваліфікації, реєстрація патентів на винаходи є поодиноким явищем. Як зазначалося в [14], на більшості вітчизняних машинобудівних підприємств майже відсутня спадковість у передачі знань від старшого до молодшого покоління, що не дає змоги повною мірою використовувати інтелектуальний потенціал усіх працівників. Тобто, у структурі новостворених НМР (див. рис. 1) усе меншу частку займають нові організаційні знання, які втілюються у НМА. Можливо,

саме через усвідомлення потенційними інвесторами проблеми майже безповоротної втрати навичок інженерного проектування та генерування нових ідей у високотехнологічних галузях промисловості інвестиційна підтримка розвитку цих галузей в Україні практично не здійснюється. Зокрема, у 2015 р. із загального обсягу інвестування промислового сектора економіки в машинобудування було спрямовано лише 7,3% інвестиційних ресурсів, у той час, як у харчову промисловість – 15,8%. І таке співвідношення з невеликими відхиленнями зберігається вже протягом тривалого часу (розраховано на основі даних [15]). Інвесторів цікавлять перспективні з погляду економічної віддачі галузі, причому віддачі гарантованої та, бажано, швидкої.

Отже, як випливає із проведеного аналізу, підвищення ролі НМР у формуванні конкурентних стратегій вітчизняних промислових корпорацій є завданням нагальним і архіважливим. Використовуючи можливості акціонерної форми власності, такі корпорації мусять докладати більше зусиль для того, щоб зацікавити інвесторів вкладати капітал у нарощування своїх ресурсних можливостей. При цьому важливо виділяти ресурси не лише в розвиток виробничо-технологічних систем, а й у розвиток НМР – за усіма їх видами, що важливо для досягнення ресурсної та ринкової синергії. Значною мірою це стосується тих НМР, які можуть забезпечити краще позиціонування компанії в бізнес-середовищі. Це даватиме змогу створити організаційний простір з високими варіативними можливостями щодо комбінування ресурсів і процесів, їх перетворення в активи для відкриття нових ринкових ніш і реалізації конкурентних стратегій. Науково-методичні основи для створення такого організаційного простору і мають стати предметом подальших досліджень. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Коломієць Г. М., Меленцова О. В., Д. К. Кондратенко, Оснадчук В. М. Нематеріальні активи як актуальний чин-

ник підвищення ринкової ціни компанії. *Економічна теорія та право*. 2016. № 3. С. 43–55.

2. Щетинина Е. Д., Кондрашов И. Б., Дубровина Т. А. Управление нематериальными активами предприятия как средством получения конкурентных преимуществ: проблемы, перспективы, методические подходы. *Известия вузов. Инвестиции. Строительство. Недвижимость*. 2016. № 3 (18). С. 54–62.

3. Методи розвитку та забезпечення капіталізації промислових підприємств в умовах інституціональних змін: монографія / І. П. Булеєв, Н. Ю. Брюховецька та ін. Київ, 2016. 312 с.

4. Бескоста Г. М. Обґрунтування сутності нематеріальних активів в обліку. *Бізнес Інформ*. 2013. № 10. С. 306–310.

5. Старко І. Є. Особливості організації управлінського контролю нематеріальних активів. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 1. С. 134–137.

6. Діба В. Критерії облікової ідентифікації нематеріальних активів. *Економіст*. 2016. № 7. С. 12–15.

7. Куцук П. О., Дрогобицький І. М., Плиса З. П., Скоп Х. І. Облікова концепція управління вартістю нематеріальних активів підприємства: монографія. Львів: Растр-7, 2016. 268 с.

8. Маршалл А. Основы экономической науки/предисл. Дж. М. Кейнса; пер. с англ. В. И. Бомкина, В. Т. Рысина, Р. И. Столпера. М.: Эксмо, 2007. 1039 с.

9. Функціональні стратегії інноваційного розвитку промислового підприємства/за наук. ред. д. е. н., проф. В. В. Стадник. Хмельницький: ХНУ, 2016. 464 с.

10. Чернишов В. В. Класифікації та властивості систем в економіці. *Інноваційна економіка*. 2012. № 12. С. 296–297.

11. Промислова власність у цифрах за 2016 р./Державна служба інтелектуальної власності України. URL: <http://sips.gov.ua/ua/promvlas.html>

12. Обсяг реалізованої промислової продукції за видами діяльності. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/pr/orp/orp_u/orp0313_u.htm

13. Наукова та інноваційна діяльність. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html

14. Стадник В. В. Чинник гетерогенності персоналу в нарощуванні інтелектуального капіталу інноваційно активного підприємства. *Проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 197–204.

15. Капітальні інвестиції за видами промислової діяльності у 2010–2015 рр. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/ibd_rik/ibd_u/ki_rik_p_u_e_bez.htm

REFERENCES

Bulieiev, I. P. et al. *Metody rozvytku ta zabezpechennia kapitalizatsii promyslovykh pidpriemstv v umovakh instytutsionalnykh zmin* [Methods of development and capitalization of industrial enterprises in the conditions of institutional change]. Kyiv, 2016.

Beskosta, H. M. "Obgruntuvannia sutnosti nematerialnykh aktyviv v obliku" [Justification of the essence of intangible assets in accounting]. *Biznes Inform*, no. 10 (2013): 306-310.

Chernyshov, V. V. "Klasyfikatsii ta vlastyvoli system v ekonomitsii" [Classification and properties of systems in the economy]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 12 (2012): 296-297.

Dyba, V. "Kryterii oblikovoi identyfikatsii nematerialnykh aktyviv" [Criteria of the account identification of intangible assets]. *Ekonomist*, no. 7 (2016): 12-15.

Funktionalni stratehii innovatsiinoho rozvytku promyslovoho pidpriemstva [Functional strategy of innovative development of industrial enterprises]. Khmelnytskyi: KhNU, 2016.

Kutsyk, P. O. et al. *Oblikova kontseptsiiia upravlinnia vartisti nematerialnykh aktyviv pidpriemstva* [Account the concept of value management of intangible assets of enterprise]. Lviv: Rastr-7, 2016.

Kolomiiets, H. M. et al. "Nematerialni aktyvy yak aktualnyi chynnyk pidvyshchennia rynkovoi tsyny kompanii" [Intangible assets as a relevant factor in increasing the market price of the company]. *Ekonomichna teoriia ta pravo*, no. 3 (2016): 43-55.

"Kapitalni investytsii za vydamy promyslovoi diialnosti u 2010–2015 rr." [Capital investment for industrial activities in 2010–2015]. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/ibd/ibd_rik/ibd_u/ki_rik_p_u_e_bez.htm

Marshall, A. *Osnovy ekonomicheskoy nauki* [The foundations of economic science]. Moscow: Eksmo, 2007.

"Naukova ta innovatsiina diialnist" [Scientific and innovative activity]. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html

"Obsiah realizovanoi promyslovoi produktsii za vydamy diialnosti" [The volume of sold industrial products by activities]. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2013/pr/orp/orp_u/orp0313_u.htm

"Promyslova vlasnist u tsyfrakh za 2016 r." [Industrial property in figures for 2016]. Derzhavna sluzhba intelektualnoi vlasnosti Ukrainy. <http://sips.gov.ua/ua/promvlas.html>

Shchetinina, E. D., Kondrashov, I. B., and Dubrovina, T. A. "Upravleniye nematerialnymi aktivami predpriyatiya kak sredstvom polucheniya konkurentnykh preimushchestv: problema, perspektivy, metodicheskiye podkhody" [The management of intangible assets of the enterprise as a means to gain competitive advantage: challenges, perspectives, methodological approaches]. *Izvestiya vuzov. Investitsii. Stroitelstvo. Nedvizhimost*, no. 3 (18) (2016): 54-62.

Stadnyk, V. V. "Chynnyk heterohennosti personalu v naroshchuvanni intelektualnoho kapitalu innovatsiino aktyvnoho pidpriemstva" [The factor of heterogeneity of staff in enhancing the intellectual capital of innovation-active enterprises]. *Problemy ekonomiky*, no. 2 (2014): 197-204.

Starko, I. E. "Osoblyvosti orhanizatsii upravlynskoho kontroliu nematerialnykh aktyviv" [Features of the organization of management control of intangible assets]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, no. 1 (2016): 134-137.